

فصیدی نتواند انداخت۔ برادر شهید با سامان طریق و فراوان رفیق جادہ پیا شد و
 بندہ تن تنہا بے زاد و راحلہ از وطن مالوف سر پہ صحرا زد و نیرنگی قدرت تماشا باید کرد
 کہ طوفان حوادث خاک اورا بر باد فنا داد۔ و بدرقہ عنایت سردی بندہ را در آغوش
 امن و امان بہ منزل مقصود رسانید و بدستور باز آورد الحمد لله والمنة برادر شهید اگر چه
 بہ منزل نارسیدہ غریق لجزء فنا شد اما در حقیقت چست تر بہ منزل رسید و شاید مقصود بہر وجه
 اتم در آغوش کشید حکم و من یتخرج من بیتہ مہاجراً الی اللہ و ما نسو لیم
 ثم ینزلناک الموت فقد وقع اجراء علی اللہ۔

و حضرت لسان الغیب قدس سرہ فرماید:

دست از طلب ندارم تا کار من بر آید یا تن رسد بجاتان یا جان ز تن جز آید
 و دیگرے سر آید

بہر نحوی کہ باشد کام خود را از تو می گیرم ترا یادست من یا خون من در گردن است
 ازین دو صورت اول نصیب باشد و ثانی نصیب شهید مرحوم۔ و اورا رتبه عواید عظیم تر
 حاصل گشت یعنی سرخ روی بجز عہد شہادت کہ شرف این رتبه حاجت بشرح ندارد

القصہ بعد شہادت سید علام حسن کفار غالب آمدند و جہاز را با متاع و مسلمان
 گرفته بہ بندر بسی بردند و بحال شیخ محمد فاخر این قدر ترحم کردند کہ سوارے از
 جانب خود داده از بسی بسورت رسانیدند۔ و اشیاء و اسباب ایشان را جزو صندوق
 کتب ہمراہ تصرف آوردند۔ شیخ محمد فاخر یا انتظار موسم جہاز در سورت توقف کرد و در
 ماہ صفر سنہ ست و خمسین و مائتہ و الف (۱۱۵۶) بر جہاز عازم جدہ نشست۔ قضا را
 جہاز بہ تباہی شد۔ و بہ کنار بندر منجا رسید۔ شیخ چند ماہ در منجا اقامت کرد و در موسم
 کشتی متوجہ مکہ معظمہ گردید۔ و بیست و دوم رمضان سنہ ست و خمسین و مائتہ و الف
 (۱۱۵۶) بحرم امن واصل شد۔ و ہم درین سال حج بفرمود کہ آن را در عرف حج ابر

بے گویند۔ دریافت۔ و در سنه تسع و خمسين و مائة و الف (۱۱۵۹) یازده ہندوستان
عظمت جنان نمود۔ و در جمادی الاولی سال مذکور از بندر سورت روانہ پیشتر گردید
نہرا و رقتا مل مرتبت میر محمد یوسف سلمہ اللہ تعالیٰ قلمی نمود کہ:-

”شیخ محمد فاخر در رجب سنہ تسع و خمسين و مائة و الف (۱۱۵۹) بہ شاہ جهان آباد تشریف

آوردند۔ فقیر را از ملاقات ہستہا حاصل شد و بعضی رؤیا کہ در ملاقات ایشان دیدہ بودم

”و بعد از عقل مے نمود۔ بقدرت حق سبحانہ و تعالیٰ صادق برآمد۔ و میرزا خان جانان

”منظر از ملاقات ایشان بسیار مخطوط شدند و با ہم صحبتہا گذشت ہشتم رمضان سال مذکور

مذقل مکان بخانہ فقیر گردند ہشتم مندرخت کوچ بر بستند و در ہمین ماہ بہ اکبر آیا و رسیدند

”و بیست و سیوم متوجہ الہ آباد شدند انتہی

شیخ یک سال در الہ آباد ماند و در ماہ شوال سنہ ستین و مائة و الف (۱۱۶۰) از

راہ بنگالہ عازم دریای محیط شد کہ از آنجا در جہاز نشستہ سرسے بچوین کشد۔ و در

عظیم آیا و مرشد آیا و دیگر اصحاب سر راہ حکام خدمتہا بتقدیم رسانیدند۔ از بندہ

ہو گلی بزرگ جہاز نشست۔ قضا را مسافت چند روز قطع کردہ چو بے از جہاز شکست

سہ ماہ جہاز در دریای تباہی ماند آخر الامر بہ موضع چانگام کہ منتهای دیار شرقی

عمل پاوشاہ ہند است از جہاز فرود آمد و بہ علت موسم بزرگسال سہ چہار ماہ در چانگام

گذرانید از راہی کہ رفتہ بود بہ الہ آباد برگشت۔ درین مرتبہ نیز حکام سر راہ نند در

خراوان گذرانیدند۔ قریب دو ماہ در الہ آباد ماندہ قصد شاہ جهان آباد کرد

و بیست و پنجم رمضان سنہ ثقتین و ستین و مائة و الف (۱۱۶۲) و اصل آن شہر

شد۔ و چندی بہ اقامت آنجا پرداخت و باز نطق ہمت بزیارت حرمین شریفین بر

ہست۔ و محض بہ ارادہ ملاقات راقم الحروف اول قصد دکن کرد۔ و غرہ شعبان

سنہ اربع و ستین و مائة و الف (۱۱۶۳) از شاہ جهان آباد روانہ شد و پنجم

ذی الحجہ سال مذکور بہ برہان پور رسید۔ فلک ناتوان بین فرصت نہاد کہ بہ رویت
یکدیگر کہنے تمنا برآید۔ بعد عبور دریای نریدہ بیماری سرسام اور اسارش شدید۔ و پس
از وصول برہان پور بیماری قوت گرفت و یازدہم ذی الحجہ روز یکشنبہ وقت اشراق
سنہ اربع و ستین و مائتہ و الف (۱۱۶۲) جان عزیز را در راہ بیت اللہ قدا ساخت
تاریخ تولد او کہ در سنہ عشرین و مائتہ و الف (۱۱۲۰) واقع شد "خورشید"

است و تاریخ انتقال "زوال خورشید" عمرش چهل و چہار سال۔

در حالت مرض وصیت کرد کہ از مشائخ برہان پور۔ شیخ عبد اللطیف

قدس سرہ در کمال تشریح بودند و بر مرقد مبارک ایشان بدعتہای اہل زمان بہ عمل

نمی آید مراد رجوار ایشان دفن سازند۔ موافق وصیت بعمل آوردند

و احسرتا کہ این چنین صاحب کمال در ایام شباب ازین عالم رحلت کرد و دماغ

مفارقت بردل یاران گذاشت۔ پھر دواہ اگر عمر با چرخ زند مشکل کہ چنین ذات

قدسی صفات بہم رساند۔

قول میرزا جانجانان است کہ :-

"بسیار سے از کبراء دین را مشاهده نمودم بعد از یازدہ ضد سال یک شخص کہ عبارت از شیخ محمد فخر

"است موافق کتاب و سنت در یافتم۔

و نیز قول میرزا است کہ :-

"بسا ارباب کمال را بر خودم آن قدر کہ نزد شیخ محمد فخر ارزان شد مہیج با اتفاق نینقاد

یعنی میرزا بر خلاف وضع خود بہ ملاقات شیخ محمد فخر اکثر سے رسید

شیخ محمد فخر صاحب دیوان است۔ این چند بیت از انجا فر گرفته شد

بباغ عاشقی از میوہ و گل نیست سامانے . کنم با دام و زنگس را فدائے چشم گریبانے

آئینہ با صفائی زحت رو گرفتہ است . گل پیش آن دہن دہن بو گرفتہ است

دارم دے کہ بروم تیغ ست راہ او
 مژگان چشم یار بود سیر گاہ او
 بر میان ہرزہ دابان ز کجائے آئی
 مرحبا گر بشکار دل ما می آئی
 حبت دنیا می فریید خاطر افسردہ را
 گوشمالی می دہد رویاہ شیر مژدہ را
 نور را در نیم زلف تو بہ بیتد مانسے
 عینک دایع دلم از چہ کلان بین شدہ است
 مرا از آمد و رفت نفس روشن شد این معنی
 کہ اقبال جہان در دم زون ادباری گردد
 دنیا عزیز کردہ . دنیا طلب بود
 کنند گوز پرستان ز زیارت زاہد
 کہ زیر گنبد ستار زندہ در گور است
 بعد مردن نیز یارم نیست بر دوش کسے
 در گلستانی کہ مارنگ تماشا ر سنجیم
 ہچو رنگ گل عدم پیایم از پرواز خویش
 آسمان یکبال بر ہم خوردہ طاؤس بود

رباعی

تا پیرو چار یار اختیار نہ
 از چار اصول دین خبر دار نہ
 در بیج تو این چہار عنصر با ہم
 تا ہست با عدال - بیمار نہ

رباعی

گرتن بہ بلا لای قضا نتوان داد
 از کف سر رشتہ رضا نتوان داد
 در ہر چہ نشد بگو چنین بایستے
 تعلیم خدائی بخدا نتوان داد

(۹۸) فضلی - شیخ محمد ناصر

برادر اعیانی شیخ محمد قاسم ز ابراہیم است - کسب کمالات از حاشیہ محفل والد ماجد
 خود شیخ محمد یحیی و برادر کلان خود شیخ محمد طاہر قدس اللہ اسرارہما نمود - و از علوم
 بصوری و معنوی بہرہ وافر اندوخت -
 جد بزرگوارش شیخ محمد افضل اوراد و خور و سبانی مرید گرفت - و بہ دست

تربیت شیخ محمد مجتبیٰ حوالہ نمود۔ و بعد فوت پدر و الا گھر پر مسند آباء کرام مریج نشست۔
و طریقہ اثنی عشریہ اسلاف را باہتمام تمام نگاہبانی فرمود۔

فیما بین فقیر و او اخلاص خاصے بود۔ حیف کہ در ریجان جوانی آن شجر سایہ
انگن از پیاختاد و این حادثہ بیست و یکم جمادی الاولی روز چہار شنبہ وقت نماز معز
سہ ثلاث و ستین و مائتہ و الف (۱۱۶۳) واقع شد و پائین روضہ منورہ شیخ محمد افضل
جد خودش مدفون گردید۔

مسود او راق در تاریخ وفات مشاعر الیہ و شیخ اسد اللہ غالب کہ ذکرش می

آید۔ مے گوید یہ

افضل شیخ کامل و غالب آدمی بند در ریاض ارم

سال تاریخ گفت غمزدہ آہ رفتند ہر دو زمین عالم

ذکاء ذہن بدرجہ کمال داشت و شعر بسرعت تمام می گفت۔ صاحب دیوان است

صفای خاطر روشن دلان بہین سخن است چون صافی آئینہ ام زدم زدن است

زاہد از خلوت نشینی فکر صیبر عام کرد چون نگین در حلقہ خود را از برائے نام کرد

سخنور چون بمیرد شعرا و مشہور تر گردد کہ صافی ترکند گرویتی آب گوہر را

لب گزیدہ انجبار را چہ بوسہ زخم عقیق کندہ نام دگر چہ کار آید

(۹۹) غالب شیخ اسد اللہ

ذختر زادہ شیخ محمد افضل الیادی است و برادر خالہ زادہ شیخ محمد ناصر افضل

اصلش از جوپور است۔ جد کلا نش سجادہ نشین شیخ محمد افضل جوپوری استاد

علامتہ العصر ملا محمود جوپوری بود۔ غالب بانساب افضلین تھا خرداشت۔ جوان

صاحب استعداد شایستہ بود۔ ہمیشہ رگ خامہ سخن رینور بہ نشر اندیشہ مے کشود۔

و تئیکہ راقم الحروف از دیار سندھ بولایت ہند معاہدت نمود۔ متعارف طلوع ہلال
 رمضان المبارک سب سے پہلے واربعین و مائتہ و الف (۱۱۳۷) داخل الہ آباد گردید۔
 مشاء الیہ این رباعی گفتہ ضیافت طبع فرستادے
 چون کہ دور و دسوی من یار سعید فی الحال میر تو بفلک گشت پدید
 از بسکہ فرود عشرت از آمدنش ماہ رمضان برای من شد میر عید
 لہذا خرا یام زندگانی بہ دار الخلافہ شاہجہان آباد آمد و نہم ذی القعدہ سنہ
 ثلث و ستین و مائتہ و الف (۱۱۴۳) از لباس حیات مستعار عاری شد و دران شہر
 مدفون گردید۔

از افکار اوست ہے

دل دیوانہ دارم کہ خاموشی است تقریرش
 بزرگ زلف خوبان بی صدا افتادہ زنجیرش
 گذرا ز کوچہ امی تنگ کو صاحب دماغان
 نمی آید برون از خامہ نقاش تصویرش
 سیر مبتاب و دچندان کند آرایش حسن
 سایہ زلف بر خسار تو زلف دگر است
 پی فکر آن دیوان از یاد برو سے برم
 تیغ قاتل رہر و ملک عدم را جادہ است
 ز بیماری نیفتد تا بہر جا سرمہ را نازم
 عصای آبنوسی داد از دنبال چشمش را
 روز محشر خبار تربیت ما دامن بو تراب سے خواہ

(۱۰۰) مخمور مرشد قلی خان

نام اصلی او میرزا لطف اللہ است پدرش حاجی شکر اللہ تیریزی از
 ایران دیار و اردو ہندوستان شد و در بندر سورت طرح توطن انداخت۔
 مرشد قلی خان در بندر سورت سب سے ٹمنس و تسعین و الف (۱۰۹۵) متولد شد
 سال ولادت این مصرع مستفاد سے شہود ہے

”بهر سپهر سعادت آمد ماه“
۱۰۹۵ هـ

بعد از آنکه سنین عمرش بسر حد تمیز رسید در خدمت آقا حبیب اللہ صاحب نانی
که از فضلاء مقرری و از شاگردان رشید آقا حسین خوانساری بود و در بند سورت
سکونت داشت. تحصیل علوم پرداخت و بقدر فضائلی اکتساب نمود
بعرفوت و الد بر سبیل تجارت جانب بنگالہ رفت نواب شیخ اع الدولہ ناظم بنگالہ
جوہر قابلیت او در یافتہ صبیحہ خود را در عقد ازدواج او در آورد. و از حضور سلطانی
بمنصب عمدہ و خطاب مرشد قلی خان سرافراز شد و سالہا بسوی بیاری مالک او دلیہ
فرق امتیاز فراخت

آخر از ورق گردانی روزگار و دغا سازی نوکران خود از دارالامارہ بیجا شد و خود
را در ظل نواب آصف جاہ ناظم و کن کشید و مدتی با او بسر برد. انجام کار در حیدرآباد
(دکن) رخت اقامت انداخت. و شانزدہم رمضان سنہ اربع و ستین و مائتہ و اربع
(۱۱۶۴) مسافت زندگانی سپایان رسانید.

در شعر زبان خوبی دارد. و مضامین تازه ہم یابد. دیوان مخموز نخط خودش بنظر در آمد
و این چند شعر فرا گرفته شدہ

کوسا غرمے تادمے از ہوش خود افتم	مانند سیب بودست در آغوش خود افتم
پشت فلک بچاک رساند غرور ما	کسار را کند مگر سنگ زور ما
بسان شیشہ ساعت رفیق کار پیدا کن	بیک ساعت زمین و آسمان را زیر و بالا کن
باشد دو جہان قائم از ان ذات یگانہ	برپا جو کمان است بیک تیر دو خانہ
تعجب نیست بد طبیعت اگر حاجت روا گردد	کہ زخم کهنہ را خاکستر عقرب دوا گردد
زہ و دنان کی بخورد در ماندگان را کار یکشاید	گرہ امکان ندارد باز از انگشت پا گردد

زبان نسبتی کہ ہست بسنگ آگینہ را
 بنگر از بخت رشتہ گلدستہ را نام
 سر از مضمون آن زلف سید بیرون نمی آرم
 تسکین دل ز صحبت روشن دلان طلب
 چرا پسر نرود زود دفتر پیام
 نے ز دلید چون گین سجدہ سنیہ بروئی را
 می فریبد از نینان بد بہ صورت کہ ہست
 چون درختی کہ ز بر شاخ دہد ریشہ خاک
 بنم آن محبت کہ گرمے ند بہ دست بہم
 رتبہ شخص فراید ز سفاکے باطن
 درین چین بچہ امید خوش کنم دل را
 پندار از ضعیفان کار سنگین برسنے آید
 ای سنگدل شکست من آخر شکست کیمت
 کہ عمرم جملہ صرف اجتماع دوستان گردد
 کہ در چشم چو مکتوب مرکب خوردہ سے آید
 آئینہ بیقراری سیلاب سے برد
 کہ خود بخود ورق این کتاب سے گردد
 کاش پیشانی خود وقف زمین می کریم
 کاش چون آئینہ من ہم جوہری می داشتیم
 فرسجود تو ز ہر عضو زمین گیر شدم
 بفشارم لب ساقی و بہ پیما نہ کنم
 چون نگینے کہ گذارند ورق در تہ او
 چون نخل موم ندارم بخود گمان مگر سے
 کہ کوہی می شود صورت پذیر از خامہ موئی

(۱۰۱) اقدس میر رضی شوستری

والد اوسید نور الدین شیخ الاسلام بلدہ شوستری بود۔ و منصب شیخ الاسلامی آن
 دیاوارہ قدیم الایام بہ آبار و اجداد او تعلق دارد۔
 ولادت میر رضی در شوستر سنہ ثمان و عشرين و مائتہ و الف (۱۱۲۸) واقع
 شہد از آغاز شعور دامن بہ کسب فضائل برزود۔ و علوم عقلی و نقلی در شوستر از حدت
 والد خود۔ و بعضی از فضلاء آن دیار اخذ نمود۔ بعد از ان شبہ زیر سیاحت جولان داد
 و بصفہان و قم و کاشان و ساثر بلاد عراق عجم را تماشا کرد۔ درین اماکن نیز
 تحصیل علوم پرداخت۔ و ایضا عراق عرب را سپر نمود و پیشانی سعادت در عتبات

عالیات مالید۔ آنگاہ نطق عزم بگلگشت ہندوستان بریست۔ ودرسنہ تسنح والاعین
 وماتہ والف (۱۱۴۹) از بندر بصرہ بہ بندر سورت رسید۔ وایامی درین شہر توقف
 نموده از راه دریاسری بدیار بنگالہ کشید و در سایہ عاطفت تو اب شجاع الدولہ
 ناظم بنگالہ بصیغہ مصاحبت مدتی بسر برد۔ و بعد از انتقال تو اب مذکور رفاقت تو اب
 مرشد قلی خان صوبہ دار او دیسہ برگزید۔

و چون مرشد قلی خان بہ وکن آمد میرہم مراقت نمود و بعد چندی از مرشد قلی خان
 جدا شدہ در طلال مرحمت تو اب آصفیہ خدیو کشور وکن مدتی روزگار گزرا نید۔
 چون مسک او وارستگی واستغناست آخر الامردست از مصاحبت تو اب آصفیہ
 برداشتہ در حیدر آباد وکن گوشہ انزو گرفت و بایکی از سادات تفرش کہ از مدتی متوطن
 حیدر آباد اند و صلت نموده بتاہل پرداخت۔

فقیر اول در لشکر تو اب آصفیہ ۵ سنہ ستین وماتہ والف (۱۱۴۰) بامیر ملاقات
 مستونی دست داد۔ بعد از ان در سنہ خمس وستین وماتہ والف (۱۱۴۵) در بود فقیر بہ
 حیدر آباد صورت بست و دیدہ وادید مکرری عمل آمد۔

امروز میر بے نظیر زمان است و در طلاقت لسان و صنوف فضائل ممتاز از قرآن۔

صریح کلک اقدس سامعی افروز دہ

ظالم از عریبہ بارستم خویش کشد	عقرب از کج روشی بر سر خود نیش کشد
نباشد خود نمائی مردم افتادہ از پارا	کہ رنگینی نباشد سایہ گلہا سے رعنا را
عزیز بچے رعد رحم و جفا سے یار کو	وصل سبک عنان چہ شد ہجر گران وقار کو
نرم شو کو سخت گیران کا صورت گیر نیست	خامہ فولاد ہرگز لائق تصویر نیست
رفتہ رفتہ ظلم گردون بیشتر از عدل شد	این کمان از بسکہ بجا ماند آخر خانہ کرد
پر تو خورشید را آئینہ سازد گرم تر	مہر کم را سپینہ صافیہا فراوان سے کند

ریاضت در جہاد نفس باشد حربہ مردان
 خوش آن پہلو کہ ترکش بند نقشش بویا گردد
 سخت زبویان فارغ انداز کاوش اہل جہان
 در زمین سخت رسم کردن بنیاد نیست
 دولت بے رنگان سرمایہ سنگین دلیست
 خاک چون یاقوت گردد سنگ خار می شود
 تا چند بار خاطر دلہا توان شدن
 یک چند گریہ سیر گلستانم آرزوست

(۱۰۲) حرمین - شیخ محمد علی

سلسلہ نسبش بہتر دہ واسطہ بہ شیخ زاہد گیلانی مرشد شیخ صفی الدین اربیل
 جد سلاطین صفویہ می پیوندد۔

وصول و غشا شیخ اصفہان است۔ چون تاورشاه ہر مالک ایران استیلا
 یافت و امنی کرد در عند سلاطین صفویہ بود بر ہم خورد۔ شیخ رخت سفر بہ دیار ہند کشید
 و در سنہ سبع و اربعین و مائت و الف (۱۱۴۷) از راہ دریا بہ ہند رتہ رسید۔ و از
 بلقی سپوستان و خدا آباد وارد بلدہ بھکر گشت۔

اتفاقاً در ان ایام عطف عنان فقیر از سندہ بجانب ہند واقع شد و در بلدہ
 بھکر با شیخ ملاقات ہما دست داد۔ جامع علوم عقلی و نقلی است و در نظم و نثر مرتبہ
 بلند دارد۔

آخر از راہ ملتان و لاہور متوجہ دارالخلافہ دہلی شد۔ و قریب چہار دہ سال
 درین شہر بعنوان انزوا اقامت کرد۔

در سنہ احدی و ستین و مائت و الف (۱۱۶۱) از شاہ جہان آباد بر آمدہ چندی
 در اکبر آباد وقف کرد و از انجا بہ شہر بنارس شتافت۔ و بعد چند سہ از انجا بہ
 عظیم آباد پٹنہ رفت

در بھکر جزو سہ از اشعار طبع از بدہ دستخط خود تو اضع فقیر نمود۔ و اکنون دیوان

شیخ بظاہر خود شش شخصہ سے نزدیک اور وہ فرصت انتخاب نہ شد۔

این چند بیت از نتایج طبعش کفایہ است

شمع را شعله مسلسل ز دل آید بیرون	آہ دل سوخته کان متصل آید بیرون
باشد بچین ہر برگ گل دایم ہوسہا	ریشک است با زادی مرغان قفسہا
پیش از ظہور جلوہ جانا نہ سوختیم	آتش بہ ننگ بود کہ ما خانہ سوختیم
ای وای بر اسیری کز یاد رفتہ باشد	در دایم ماندہ باشد صیاد رفتہ باشد
شادم کہ از رقیبان دامن نشان گزشتی	گوشت خاک ما ہم بر یاد رفتہ باشد
دلہم ز وعدہ بر آتش نکلندی و رفتی	بیا کہ سوختن این کباب نزدیک است

(۱۰۳) متین - میرزا عبدالرضا صفائی

از صاحب طبعاں حال و نمک سنجان بلند مقال است۔ سلسلہ نسبش بہ مالک اشتر رضی اللہ تعالیٰ عنہ منتهی ہے۔

مولد و منشأ او اصفہان است۔ مدتہا است کہ بسیر ہند تشریف آورده اول بانواب برمان الملک سعادت علی خان نیشاپوری ناظم صوبہ اودھ۔ قرین اعتبار بسرے بڑے۔ و بعد انتقال برمان الملک رفاقت نواب ابوالمنصور خان صفدہ جنگ برگزیدہ

فقیر در بلذہ لکھنؤ اور ایدیم پنج پور تہ جہ سید جعفر روحی تخریر یافت۔ مردی دروش سیرت فانی مشرب است۔ خلق و شکستگی بمرتبہ کمال دارد۔ وصحت او ہمیشہ ان را سرمایہ سرور ہے افزاید۔

صاحب دیوان است اما اشعار ایشان بفقیر کم رسیدہ۔ ریاضی

نو خط چہرہ نیابہ است مرا۔ و بہ ہر موی خویش ناز است مرا

صد بار چوبگردش می گردم یک دور تسبیح نماز است مرا

(۱۰۴) آرزو سراج الدین علی خان اکبر آبادی

از شعراء حال - و تازه گویان خوش خیال است - قریب پنجاه سال است که در گلستان سخن عند لیبی می کند و بدست یاری ثعبان قلم بازار سحر آفرینان می شکند - فقیر در حین تالیف این کتاب دوستی نامه مشتمل بر طلب ترجمه قلم آورد - مشارف الیه بنظرت و اذ احببناکم بتحیة فحیو ایأحسن منها عمل نمود - و مکرر به تخریر جواب و ارسال احوال و اشعار خود مسرور ساخت و قلمی نمود که :-

«فقیر بخدمت میر عبد الجلیل مرحوم بلگرامی مکرر مستفید شده و صحبت شعر اتفاق

«افتاد - حالا با و ارتباط دو آتش شد و گل دوستی رعنا گشت

نسب آرزو از جانب پدر به شیخ کمال الدین خواهرزاده شیخ نصیر الدین محمود
نور الله ضریحی و از جهت مادر به شیخ محمد عوث گوالیاری شطاری عطاری
سوادح الله سر و حده منتهی می شود -

و نسب شیخ محمد عوث به شیخ فرید الدین عطاری شاپوری محطه ضریحی می
پیوندد و لهذا ایشان را عطاری گویند -

ولادت شیخ سراج الدین در منتهای مائة حاویة عشر (۱۱۰۰) واقع شد - از
بدو شعور به تحصیل علوم رسمیه پرداخته - و در سن چهارده سالگی خود را به سخن مشغول
ساخته - و تا بیست و چهار سالگی کتب متداوله درسی در خدمت فضلاء عصر گزرانید
در فنون فراوان استعداد بلند بهم رسانیده - سپس در سلک منصبداران پادشاهی
در آمد -

و در اوائل سلطنت محمد فرخ میر بخدمت از خدمات گوالیار مامور گردید و در

سند آنتین و نیشین و مائة و الف (۱۱۳۲) به دارالخلافة شاه جهان آمد و از آن وقت تا زمان حال درین شهر بسر می برد. و هنگامی که سختوری گرم دارد

صاحب فراوان تصانیف است مثل رساله "موهبت عظمی" در فن معانی و رساله "عظیة کبری" در فن بیان - هر دو بزبان فارسی بطریق "مفتاح" و "تلخیص" که سابق کسی برین منوال ننوشته - و فرهنگ "سراج اللغة" بطور برهان قاطع و "چراغ هدایت" در بیان لغات و اصطلاحات شعراء جدید که در کتب سالفه نیست و "نور الالفاظ" مشتمل بر لغات هندی که فارسی و عربی آن در چند غیر مشهور است - و "شرح سکندرنامه" و "شرح قصائد عربی" و "سراج منیر" ابویہ اعتراضات ابوالبرکات تمبیر بر اشعار عربی و غیره و نسخه "دا سخن" شرح قصیده ابوالبرکات تمبیر که در اعتراضات شهید ابرقصیده قدسی محاکمه نموده - و شرح گلستان مسمی به "خیابان" و تذکره اکثر شعراء متقدم و متاخر که درین ایام بتخریر آن اشتغال دارد و کلیات او نظماً و نثراً قریب سی هزار بیت است و بعد از آنکه خط مشاغل البیه چهره وصول نمود مختصر دیوانش شخصه تازه از شاه جهان آباد آورد و این ابیات از آنجا سمت تخریر یافت

مگو که چاره دل از سبوسنم آید کدام کار که از دست او نماند آید
چند چشم دوستی زین ساده لوحان دشتن چشم حفظ الغیب از آئینه نتوان دشتن
دیوای آن پری رو چشم من پرواز کرد طفل بازی کوش اشکم را کبوتر باز کرد
کجی نیست در طریق خدا بنگین راست می کنند دعا

محض معدومیم و در عالم هویدا ایم ما خوب اگر فهمد کسے تصویر عنقا ایم ما
بنامد، چو حنا هیچ اختیار مرا سپرد بسته بدست تو روزگار مرا
چو شبنم آبله نید ابروی آن گل شد قماش حسن به بیند که چشم بلبل شد

اگر از نماز بتان اذن تماشا گیرند	از کف آئینه گذارند و دل ما گیرند
در پنج بخت زندگی افزای انسان می شود	عمر از شب زنده داریها دو چندان می شود
بگرخان تنگ دلم خاطر من شاد کنید	چون شود بند قبا باز مرا یاد کنید
دلبران با هم آشنا مشوید	بتلاشیم ما شما مشوید
بنوش خون دل من که خوش نمک دارد	شراب میکرده ام لذت گزک دارد
می کند نماز خط او نه دمید است هنوز	بید مانع است که ننگش نرسید است هنوز
عرض بے طاقتی خود بچه انداز دهم	بشکنم شیشه دل تا بتو آواز دهم
وحشت آموز سزای نام من	شهر استاد بیابانم من
به بزم صحن پرستان خود نمائی شیخ کمتر کن	بسان شعله اسباب معیشت را بسزای کن
شبنیم از ره دور آمد آن شوخ فریبنده	شودای کاش شمع محفل من ماه آینه
ندارد یاد ایام جدائی چشم مست او	حسابی نیست در پیش فرنگی سال، جوت را
قریب خویش پیران خوردن آرزو رسم است	ز روی تجرب گفت این چنین پدر ما را
شکسته پانوشین آرزو بگوشه صبر	که شاه مملکت فقر چون ترنگ است
هر که خود تربیت خود نکند حیوان است	آدم آنست که او را پدر و مادر نیست
تغافل این همه رسم نجاست جان کسی	بخلف وعده دلم نیز شرمسار تو نیست
گرفت آن میه هندی میه دیگر ددیر	دگر پرس حکایت که چند در چند است
گر مصحف عذار تو افتد بدست من	ختم نمی بشوق بیک بوسه کردن است
نیست خالی از تناسب عضو عضو آن پری	ساق سپین دسته آئینه زانوی است
چنین که منع ز سرگوشی خودم کردی	بخاطر تو ندانم چه احتمال گذشت
می دوامند آسمان را بهر کار خاکیان	از بزرگیها بود گر بے وقارم کرده اند
نجابت می کشم بسیار از روی وفای خود	تو گاهی کرده باشی یاد من یاد من بجهت

حسود پست شد آنجا که بیت خود خواندم
 چنانکه بر سر کس خانه فرود آید
 نمی فهم زبان ترکی چشم سخن گویت
 اشارت های ابرو شاید اینجا ترجمان باشد
 نقش در عالم نشاند آنکه سود عمر او
 همچو خوش خط مهر کن در نیکنای صدف شد
 دیده باشی گل شبم آلود
 گریه را هم دل خوش می آید
 آرزو بجاست سعیت در تمنائے وصال
 عالمی گرجان دهد آن شوخ کی تن میرد
 کم بود از شوق خالی حسن موزون ثبات
 سرو این باغ است در عشق بیجان بیشتر
 لیکن دل ما آخر از آن شوخ کشیدی
 ای آینه ما قدر تو نشاخته بودیم
 پامال کرد خون من تیره روز را
 زانو سیه سمند سواری که دیده ام
 نصیب اهل کمال است از جهان تغذیه
 که در شکنجه فتد چون شود کتاب تمام
 ربود از دل عشاق بیحضوری را
 غبار خط تو خاک شفاست پنداری
 ز تار و تشنه ما بے سوجه نباشد
 چون شمع جمع کردیم زندی و پارسائی
 خطاست اخذ معانی ز فکر بم طرحان
 زمین شعر کجا حق شفعه داشته است
 شود چو بازو من ناز بالشر خوابت
 تو خود بگو که مرا آن زمان چه باید کرد
 واجب القتل نخواهد بود زینسان در جهان
 خون عاشق تیز چون شبنم باشد کشتن
 آرزو اطفال را هم هست ایونی ضرور
 حیف آن عاقل که ماند زنده بے کیفیت
 هر چند از و عیم و لیکن همه او عیم
 مانده فیله که تراشیده ز عاج است
 آن دو گیسوی سیه بر روی رخشان آرزو
 شعر بندی بوده است از میز زار و شن ضمیر
 پوشیده ماند که بعد تمام سرو آزاد - سراج الدین علی خان آرزو از
 شاه جهان آباد بر خاسته رخت سفر به دیار شرقی کشید - و در بلده لکنوا آمد - و
 بوساطت اسحق خان بانواب صفدر جنگ ناظم صوبه اوده بر خورد و لخوا طیف
 اختصاص یافت و چون نواب صفدر جنگ هند هم زدی الحوجه سید و سیدین و مات

والف (۱۱۶۷) درگذشت۔ آرزو باشجاع الذولہ خلف نواب مذکور کہ قائم مقام
پدرشد پسر سے برد۔ و در جمادی الاخری سنہ تسع و ستین و مائتہ و الف (۱۱۶۹) در
بلدہ لکھنؤ فوت کرد۔ و در ہمین شہر مدفون گردید
: مؤلف کتاب گوید سے

سراج الدین علی خان نادر عصر زمرگ او سخن را آبرو رفت
اگر جوید کے سال و قاتلش بگو۔ آن جان معنی آرزو رفت

(۱۰۵) مظہر۔ میرزا جان سلمہ اللہ تعالیٰ

مظہر فیض الہی است۔ و مشرق صبح آگاہی۔ شاہ مستدق و فنا۔ و مقیم آستان
توکل و استغنا۔

نام والد ماجد او میرزا جان است ازینجا و بتسمیہ او توان دریافت انا نام
و تخلص او گو یا عنایت ترجمان اسرار قیومی مولانا می رومی است کہ پانصد سال پیش
ازین در دفتر ششم شہنوی ارشاد فرمودہ و کرامتے نمایان بجزار انجمن استقبال و ا
نمودہ یعنی سے

جان اول مظہر در گاہ شد جانجان خود مظہر اللہ شد

لیکن نام او بر السنہ میرزا جانجان جاری شدہ۔ این اسم ہم معنی بلند دارد
فقیر ابا میرزا ملاقات صوری صورت نہ بستہ اما غائبانہ اخلاص کامل است
و ہمیشہ بہ آمد و رفت مراسلات خط ہمکلامی حاصل۔

میرزا جامع فقر و فضیلت و سخن گستری است۔ و بہ اقصای اسم خود روح الروح
معنی پروری۔ نوعروس مقال را بمشا طلی ذہنش طرز تازہ۔ و تصویر خیال را بتبرستی
فکرش کجس بے اندازہ۔ شعلہ آوازش آتش زین خرمینہا۔ و شوقی اندازش شہر

افکن انجمنها۔

فقیر در اثناء تحریر این کتاب تکلیف ترجمہ کرد۔ میرزا ترجمہ خود و اشعار آبدار بہ تحریر
 در آورد۔ و متاع نفیس از الفا س خود ہدیہ و دوستان ساخت نسخہ ترجمہ این است
 "خیر جانان تخلص بہ مظهر سپہ میرزا اہان جانی تخلص۔ علوی نسب۔ ہندی مولد تیشی مذہب
 "نقشبندی مشرب است۔ در عشرہ اولی ماہ ثانیہ بعد الف۔ ولادتش اتفاق افتاد۔ فتنو و مہا ہے
 "ظاہری و ربانہ اکبر آباد یافتہ۔ تربیت بالینش در محرو بہ شہاہ جہان آباد از جناب حضرت
 "بد او فی نقشبندی مجددی واقع شد سلسلہ نسبش بہ بیست و ہشت واسطہ ہوہ طاعن بن تقیہ
 "پیشہ پیشہ کبریا علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ متنتی می شود۔

"بعد اعلای او امیر کمال الدین در اوائل ماہ تاسعہ از خطہ طائف بچہ ب فسک محدود
 "ترکستان رخت اقامت انداخت۔ و بفرمان روانی بعضی از ان ممالک عمر گزارا نیدہ۔ اولاد
 "کثیر ہم رسانید از انہا امیر مجنون و امیر بابا و حسین فتح ہندوستان کہ بردست ہمایون
 "پادشاہ اتفاق افتاد۔ درین مملکت وارد شدند۔ از ان باز خدمت و رفاقت سلاطین تورگانہ
 "شعار مردم این خاندان بود

"میرزا جان مذکور کہ در ششم مرتبہ از امیر بابا و در درجہ دوازدم از امیر کمال الدین مسطور
 "واقع است بعد عالمگیر پادشاہ علیہ الرحمۃ بعالی منصب ترک دنیا سراخراز گردید۔
 "و این خاکسار از بد و طفلی ہوا سی مال و جہا ش در سر نہ پچید۔ بعد تحصیل ضروریات این مشقت
 "غبار خورد و ابرامن دولت از خود رنگان بستہ با امید آنکہ چشمی در عام دیگر باز کند۔ چون نقش قدم
 "بر درایشان نشستہ است۔ از بس دماغش ضعف قوی دارد۔ تاب تدبیر اباب غنی آرد تجرید و تفرید
 "اختیار کردہ نان بر جوان دونان نخوردہ۔ و چون گل عمر خود را بیک خر قہ بسر بردہ بتحریک شور عشقی
 "کہ ترک خیر اوست گاہ بی بفریاد و ای کند۔ چون نالہ اش موزون واقع شد احباب از راہ جو
 "شناسی بہ میزان اشعارش می سنجند۔ و گرنہ اورا از غایت انصاف نظر بہ بے سرمایگی خود دکاتی بر

سخن نچیده و زیاده برین نیست که نظر بزرگان یافتن سخن قبولی بسم صانیده است - ادبیار حسن خاتم هم نصیب کند

ومن اشعاره

چون صبا باد فروش گل و ریحان تو ام
من که جاروب کش گور غریبان تو ام
متصل گرد تو می گردم و حیران تو ام
جان ندارم که دهم گشته احسان تو ام

بانگبان رو بمن آفر که شنا خوان تو ام
همچو سیلاب روم گریه کنان جانب شست
طرفه شمعی تو که چون صورت قانوس خیال
خوب گفتی عزول مرثیه من مظهر

داغ همچون آفتاب از دست رخسار خود است
از پی آزار من ناحق در آزار خود است
اگر عریانم چون شمع نام پیرهن گیرد
درین ره همیشه باید که دست کوهکن گیرد
گریبانم بچشر آید و دامان من گیرد
که ترسم حق عریانی گریبان کفن گیرد

آنکه روز و شب بلا گردان دیدار خود است
پشت پلنگ بر حنا زد سر مرده را در خاک ریخت
خدا یا آتش سوز از سر تا پای من گیرد
هنر در کار باشد عشق را چون پاسبان آمد
از آن پیراهن خود چاک می سازم که می ترسم
ازین عالم مجردی روم چون بوی گل مظهر

همین بس است پس از مرگ خیر جاری ما

نسب و رمت کند گریها به زاری ما

بالید چون نگین منبت سخن مرا

کاهید و خلهای سخن گر چه تن مرا

ترا بخش من چون دید گفت این مرده جان دارد

مرا کشت است و با ز این مرگ با من سرگران

این جفا جویان مرا سرو چراغان کرده اند

سوز دل از بهر سویم نمایان کرده اند

بزرگ آمیز گردون چون سحر بسیار خندیدم

سحر عید گل و عاشور بلبل در چمن دیدم

اگر وصال تو این بار رو نمود مرا

نیاز مشهد پروانه شمع خواهد هم بُرد

توان او نخت از شاخ بلندی استخوانم را

سبا و بلبل دیگر پس از من آشیان بندد

حلقه بر حلقه چو افزود دگر زنجیر است

چشم بر چشم چو آفتاد گر قمار بها است

این بدخشی از کجا در سبز و آفتاب است

عکس رنگ پان نمایان است از پشت لب است

هیچ کس بر جامه زیبای قتل من ثابت نکرد
 گرچه خونم چون سیاف سخن دامن گیر بود
 نداشتن مستی من تا عدم سر مو فرق
 کمر تو بستی و من مفت از میان رفتم
 مبین آئینه گردی زخمی تیغ نگاه خود
 ضرور است ای پسر از رحمت سیفی حذر کردن
 جز تو در دیده من کس نگذار قدسے
 شهرو دارد که درین خانہ پری سے باشد
 بنان اگر چه ندانند قدر منظر ما
 خدا گواہ که دیوانہ سخت مغتنم است

(۱۰۶) دردمند - فقیہ صاحب

از نجباء او دگیر است - و شعراء خوش تقریر -

او دگیر شهری است از توابع محرم آباد بیدر - مرقد منور شیخ صدر الدین قدس سره
 که از مشاهیر اولیاء و کن است درین شهر واقع شده - راقم الحروف مکرر زیارت مزار
 فائز الانوار سعادت اندوخته -

مولی فقیہ صاحب او دگیر است - در صغر سن همراه والد خود مطابق سن سنت و ثلاثین و
 ماتہ و الف (۱۱۳۶) از و کن به دار الخلافہ شام بجهان آباد رسید و در ظل عاطفت
 شاه ولی اللہ نبیرہ شاه گل متخلص بہ وحدت سہرندی قدس اللہ اسرار ہما
 جا گرفت - و بہ تہذیب اخلاق و تحصیل حیثیات مشغول گردید بعد چندی والد او رخت
 زندگانی بر بست - میرزا جانجان مظہر سلمہ اللہ تعالیٰ اورا در سایہ شفقت خود گرفت و بہ
 بمن عنایت و تربیت ایشان مجموعہ کمالات شد و در فن سخن رتیبہ شایستہ بہم رسانید و میرزا
 در حق او گوید -

مظہر مباحث غافل از احوال دردمند
 لعیست اینکہ در گروہ روزگار نیست
 شعر فارسی در بخت ہر دو خوب می گوید - ساقی نامہ ز تخته او مشہور است کہ مقبول طبائع
 گردیدہ -

قیامین فقیر و مشائر الیہ غائبانہ اخلاص و انی است و ہمیشہ طریق مراسلات مسلوک
 درین ایام بہ تقریبی از شاہ جهان آباد بہمت بنگالہ رفتہ و نزد ناظم بنگالہ بہ جمعیت
 سے گزراند

شعار او بہ فقیر کم رسیدہ۔ چند بیت پیش ازین بر پشت خطی نوشتہ بود از ان است
 بزخم خویش از ان کو بہن شک ریزہ است کہ شور خندہ شیرین بکام پرویز است
 در کوی میفروشش نماید آبرو مرا لب تشنگی فروخت بدست سبو مرا
 جان میکسانہ دادم و شادم کہ عمر با بود است بر مراد تو مرگ آرزو مرا

رباعی

از غیض تو ای شایخ روز محشر ہر روز بود عید غدیر دیگر
 چون جام بود چشم امیدم در حشر بردست تو ای ساقی حوض کوثر

رباعی

یکچند عتاب و ناز ظاہر کردی دین عمر دوروزہ بار خاطر کردی
 بعد از مردن بہت بخاکم افتاد اول بایست آنچه آخر کردی

(۱۰۷) شاعر گل محمد معنی یاب خان

از مردم سرکار محمد شاہ پادشاہ است۔ بعنایت شاہی ممتاز بود۔ و بہ خطاب
 معنی یاب خان سرزاز نسبت تلذذ خدمت میرزا بیدل درست کردہ۔ و در تلامذہ میرزا
 قاضی برآمدہ۔ امروز منتخب شعراء شاہ جهان آباد است و قلم و معنی یابی بمیان نظم و سق
 او آباد۔

گلدستہ خیالات رنگین چین می بندوسہ

بگشای چشم شہدایش چومی آشام بے گرزد دکان حسن خوبان تخته چون با دام بے گرزد

اگر چه داخل بزم و لے نیم داخل جدا صحبت ہم چچو شاخ پیوندم

(۱۰۸) عزت میر عبد الولی

بن سید سعد اللہ سلونی سورتی کہ ترجمہ اش در فصل ثانی از دفتر اول گذارش یانت
از مستعدان وقت است۔ کتب درسی نزد پدر و الا اگر خوانده۔ و در محققات حلثینی خوب
بہم رسانده۔

فقیر را بعد مراجعت از سفر بیت اللہ در بند سورت ملاقات او اتفاق افتاد خوش
صحبت است۔ موسیقی ہندی خوب می داند۔

مشار الیہ را اشتیاق سیر شاہ جہان آبا و در حرکت آورد۔ و از بند سورت روان
شده۔ بعد از طی عرض راہ بیستم جمادی الاولی سنہ اربع و ستین و مائت و الف (۱۱۶۴) واصل
آن بلدہ فاخرہ شد۔ و تا وقت تحریر۔ همان جا است

منتخبی از دیوان خود برای مطالعہ فقیر در بند سورت فرستاده بود این چند بیت
از انجا فرا گرفته شد۔

نشود مرد کسی کوه گراز جا برداشت	رستم است آنکہ دل دوست زد دنیا برداشت
بہ گرم جوشی یاران عصر تکبہ مکن	کہ چون معانقہ عید اغنادی نیست
دوستان از دوستان محروم و دشمن کامیاب	چیدہ مقراض از نہال شمع گل پروانہ سوخت
دلہ افسردہ خواهد ماند یا و امی شود روزی	ندام غنچہ ام در دست گلچین یا صبا اقتد
منداناکرودہ گر صیاد از دام رہا سازد	اسیر حلقہ بر گرد سر گردید نشس گرم
سر بزداشت نگرت گلشن ز شرم او	بوی گلے نبود کہ پا در جناہ داشت

(۱۰۹) بحر ایت۔ میر محمد ہاشم

مخاطب بہ موسوی خان کہ خطابش بہداہلت نظر اصل و نسب نشان می دهد در

سند عثمان و ثمانین و الف (۱۰۸۸) در نزهتکنده عالم ناسوت خرامید و هلال استعدادش
در سن چهارده سالگی به استفاضه انوار تربیت و الدماجدهش بعروج بدر کمال رسید -
سه سال پیش به بیت واسطه به سابع اثره هدی علیه التحیه و الثنا منتسب می شود
جدش سید علی به اقتضای آن خور و از خطه گیلان به دیار همنده وارد شد پدرش میر
محمد شفیع بن سید علی از فنون فضل و کمال آگهی داشت - و در خجسته بنیاد او رنگ آباد
رنگ توطن روخت -

موسوی خان نخست دامن دولت امیر الامرا سید حسین علی خان گرفت و
بیتقله داری و مهارور امتیاز یافت - و چون امیر الامرا در سنه احدی و ثلاثین و مائت و
الف (۱۱۳۱) از دکن جانب همنده حرکت کرد - موسوی خان در رکاب امیر الامرا
بسیر همنده شتافت - و صحبت اکثری از صاحب کمالان آنجا مثل میرزا ابیدل و میر
عبد الجلیل بلگرامی دریافت - سے فرماید :-

"همیشه در دکن از زبان امیر الامرا اوصاف کمال میر عبد الجلیل سامعه افروز بود - چون ملاقات
واقع شد عجب نسخه جامعی یافتیم -

بعد از برهم خوردن طبقه ساوات از سن سی سالگی تا منتهای سن انحطاط در نزهتکنده ظل نوا
اصفجاء طاب شراک اوقات زندگانی را صرف گلگشت بهشت برین نمود - و بمنصب ده هزار
و پانصدی و خدمت دارالانشاء سرافرازی داشت -

و بعد رحلت نواب اصفجاء و تکلیف نواب نظام الدوله شهید برمنده ریاست
دکن خدمت انشاء سرکار و الایم بر موسوی خان قرار یافت - الحال نیز نزد رئیس
دکن قیام دارد - و به عهد انشاء و منصب چهار هزار و خطاب معز الدوله فرق
امتیازتی افرازد -

فقیر بعد ورود مالک دکن با کزن مذکور مجالس مستوفی اتفاق افتاد - نسیم گنیش

گره کشای نهنچو دلهاست - و گلریزی تقریرش رنگ افروز چهره مدعا -

این چند بیت از دیوانش فرا گرفته شده

پاس دل گرمی توانی داشت سلطان مشوی
این نگین را گرد بست آری سلیمان می شوی

نه بهر آنکه منزل دور پالنگ است می نالم
دل را چون جرس جاری طپش تنگست می نالم

در دیده ام خیال رخ خوب یار ماند
این نقش بر جسد دیده لیل و نهار بماند

فارغ از هر دو جهان بنده احسان توام
سر و آزادم و پای بند گلستان توام

بسلم کردی و پر سے طیم آزرده مشو
می کنم رقص که در ذیل شهیدان توام

بے بهار خلق شهرت با هنرمندان نیست
نکته گل بے شگفتن قابل پروا نیست

متهای کار عاشق از بدایت روشن است
شمع را آئینه انجام جز آغاز نیست

شد صرف سوز عشق بیانی که یافتم
مانند شمع سوخت زبانی که یافتم

منظور از نظاره حسنت شهادت است
از قتل بدتر است امانی که یافتم

راز جانان نیز معشوق است باید پاس داشت
بهر این لیلی نباشد بهتر از دل محلی

لذت همه در مناسبتهاست
از شیر دل شکر کشاید

هوس زخم بهمتاب تجلی دارم
کاش عریانی من رنگ کتانی می داشت

توان خدنگ نگاه بی بسوی ما افکنده
هنوز با تن مجروح نیم جانی هست

آمد اندیشه دنیا بطلبگاری دل
گفتم آن شیفته بے سرو پا حاضر نیست

بخاک میکده رندان مست محترم اند
بسوی می چو مراد دید دست بر سر شد

تا در نقشه از پی روزی بیکدگر
صف بسته اهل حرص چو رندان نشسته اند

(۱۱۰) رسا - جان میپیرزا

مخاطب به میپیرزا خان الحسینی است موطن آبا و اجدادش همدان - و در پیش بر سر

سید علی محمدانی رحمه الله می رسد-

از اجدادش میرشاه طاهر در عهد اکبر پادشاه وارد سواد اعظم هندوستان گردید
و قبول تمام یافت. و پس از چند گاه متوجه گلگشت و کن گشت سلاطین عصر مقدس را گرامی
داشتند باین ارباب عقیدت احترام مالا کلام بعمل می آوردند. پس ازان اخلافتش در
گجرات احمد آباد و توطن اختیار نموده مرجع اهل فضل و کمال بودند. و به سنت سنیه
مشرف عمل می کردند. و از چند قریه که اکبر پادشاه بطریق سیورغال مقرر کرده بود صرف
نایحتاج می نمودند.

والدش سید میرخان در زمان خلد مکان خود را در سلک ارباب مناصب
منظم ساخت و بخدمات عمده ممتاز بود و از علوم آگاهی داشت.

مولد میرزاخان - حیدرآباد است نشوونما در لشکر نواب آصفجاه یافته و
از مجلسیان خاص نواب بود. و در او آخر عهد آصفجاه بخدمت انشاء سرکار والا
قیام داشت. و در رکاب نواب سیرشا بهمان آباد کرد. و صحبت شعراء آنجا
در یافت. بسیار خوش خلق - رنگین صحبت است. و جامعه میرزائیت بر قامت او
دوخته اند.

فقیر را در و کن یکبیتی فراوان با او صورت بیست -

این چند بیت از بیاضش درین سواد نقش می بندد

خود را ز تنگی نفس آزاد می کنم	این مشت پر تو اضع صیاد می کنم
در سرا پرده دل هر نفس آوازی هست	که درین خانه نهان خانه براندازی هست
زبهم اگر به بزمش ز بهجوم نارسانی	خیال آستانش من و مشق جبهه سانی
که بر د پیام مارا بحریم خوش نگالان	رقی نمود آهیم دوسه مصرع هوانی
رحم کن ای باغبان گلدهش من بهار	بجمع یاران زنگین یاد می آید مرا

معاشران چمن انتظار من ہمیرید
 مرا از صحبت بین سفلہ ننگ مے آید
 بیل مادرفنس کم سے کند یا و وطن
 به گلشن دل پر داغ سیرا دارم
 نمی توان به فلک طرح اختلاط انداخت
 خوب غربت کرده را در بیکیسی ہم عالمی است

(۱۱۱) ایجاد میرزا علی نقی

از قوم قاجار است۔ مولد پدرش تقد علی خان۔ ہمدان۔ و با شیخ علیخان
 وزیر شاہ سلیمان صفوی قرابت قریبہ داشت۔ تقد علی خان از ولایت خود بگلگشت
 ہند شافت۔ و در عہد آصف جاہ مدتہا بدیوانی پادشاہی بلدہ حیدر آباد
 سرائے بود۔ و باین علاقہ پای توطن در حیدر آباد افشردہ۔

محل ایجاد میرزا علی نقی ایجاد دارالسرور برمان پور است۔ بمصاحبت
 نواب آصفجاہ رسید و فراوان اختصاص بہم رسانید۔ و بعد فوت پدر در سنہ اربع و
 ستین و مائت و الف (۱۱۶۲) بخطاب موروثی تقد علی خان و خدمت دیوانی حیدر آباد
 تقد امتیاز بدست آورد۔

اول مرتبہ در اورنگ آباد و ارد فقیر خانہ شد و بعد از ان در لشکر نواب نظام
 شہید و در حیدر آباد مجلس متوالی اتفاق افتاد۔ جو بہر قابلیت سرمایہ اوست۔ و زیور
 تہذیب اخلاق پیرایہ او۔

این چند بیت از دیوانش بہ تحریر مے آید۔

بدست یار سپردند اختیار مرا توان ز رنگ حنایافت رنگ کار مرا

یار آمد و می نشست و شتاب رفت عمر عزیز حیف بہ این اضطراب رفت

ای مصور از لباس یار و امانش بکش بر رقیم دست گریابی گریانش بکش

دل تو بگردی و من انتظار دارم بیام بہ پہلو سبک من با تو کار دارم